

BOLALARDA PSIXOMOTOR RIVOJLANISH BOSQICHLARI

X. N. Muzaffarova -Jizzax DPI Maxsus pedagogika kafedrası o`qituvchisi

Ikromova Dilafuz-Defektologiya (logopediya) yo`nalishi II-kurs magistranti

Annotatsiya:Maqolada bolalarning psixomotor rivojlanishi va bola tanasining rivojlanishi morfologik, funktsional va biokimyoviy o`zgarishlar bilan kechadigan murakkab uzluksiz jarayon ekanligi u turli bosqichlarda aniq ketma-ketlik va tsiklikga bo`lishi haqidagi ma`lumotlar berilgan.

Kalit so`zlar. Dudaqlanish, motor, psixomotor, harakatli, morfologik, funktsional, biokimyoviy, neonatal davr, godaklik davri, maktabgacha yosh.

Psixomotor rivojlanish – bu bolaning yoshi, tug`ma va irsiy fazilatlariga qarab intellektual va harakat qobiliyatlarini rivojlantirish, shu tufayli bola tashqi muhit bilan o`zaro aloqada bo`ladi.

Bola tanasining rivojlanishi morfologik, funktsional va biokimyoviy o`zgarishlar bilan kechadigan murakkab uzluksiz jarayon bo`lib, u turli bosqichlarda aniq ketma-ketlik va tsiklikga ega. Bundan tashqari, bola tanasining rivojlanishi bosqichma-bosqich davom etadi; bundan tashqari, har bir keyingi yosh bosqichi avvalgisining yakuniy shakllanishi paytida yuz beradi.

Kichkintoyning rivojlanishi ikki tarkibiy qismdan iborat: ular bir-biri bilan chambarchas bog`liq bo`lgan aqliy va jismoniy rivojlanish; ulardan birining kechikishi boshqasining kechikishiga olib kelishi mumkin. Plastisit bola organizmiga xosdir, shu tufayli u har qanday sharoit (tashqi yoki ichki) ta`sirida o`zgarishi va to`plangan tajribani o`zlashtirish qobiliyatini oladi. Ushbu noyob xususiyat tufayli aqliy yoki jismoniy funktsiyalar yo`q bo`lganda yoki kam rivojlangan taqdirda ularni qoplash yoki tiklash mumkin.

Bolaning rivojlanishining yoshga bog`liq xususiyatlarini bilish tarbiyachilar va ota-onalarga maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiyasini to`g`ri

amalga oshirishga yordam beradi: ularning jismoniy va aqliy rivojlanishini nazorat qilish, mashqlarni tanlash, temperleme protseduralari, o'yinlar.

Va, albatta, bolaning rivojlanish bosqichlari haqidagi bilim, rivojlanishdagi eng kichik og'ishlarni o'z vaqtida sezishimizga imkon beradi va bolani rivojlanishida qo'pol qonunbuzarliklar shakllanishiga yo'l qo'ymaslik uchun iloji boricha tuzatish ishlarini boshlashga imkon beradi.

Bola rivojlanishining asosiy bosqichlari qaysi va u hayotining turli davrlarida nimalar qila olishi kerak?

- neonatal davr (hayotning birinchi 28 kuni)
- go'daklik davri (29 kundan 1 yoshgacha)
- maktabgacha yosh (1 yoshdan 3 yoshgacha)
- maktabgacha yosh (3 yoshdan 6 yoshgacha)
- kichik maktab davri (7 yoshdan 11 yoshgacha)
- katta maktab davri (12 yoshdan 18 yoshgacha)

Shaxsiy yosh davrlarining chegaralari keskin emas, ular bir-biriga o'tadi.

Hozirgi davrda bolalar rivojlanishining xususiyatlaridan biri bu tezlashish – rivojlanishning tezlashishi, ma'lum yosh guruhlarida og'irlik va balandlik, balog'at yoshining erta boshlanishi.

Har bir yosh davri o'ziga xos xususiyatlarga ega va hozirgi paytda nimalarga e'tibor berish muhimligini bilishingiz kerak. Va asosiy ko'nikmalarni shakllantirish vaqti bilan tanishib chiqib, siz bolaning rivojlanish darajasini aniqlab olishingiz va agar kerak bo'lsa, darhol mutaxassisdan yordam so'rashingiz mumkin. Bola rivojlanishining birinchi va juda muhim bosqichi hayotning birinchi yilida sodir bo'ladi. Ayni paytda, bola har kuni tom ma'noda yangi narsa qilganda va diqqatli ona bunga e'tibor bera oladigan bo'lsa, juda jadal rivojlanish qayd etiladi.

Biz uning rivojlanishining eng muhim bosqichlariga e'tibor qaratamiz:

2-4 oylikda bola boshini yaxshilab ushlab turishi kerak, agar u buni 4 oygacha bajarmasa, u holda mutaxassis bilan maslahatlashib, markaziy asab

tizimining jiddiy patologiyasini istisno qilish kerak. Shu bilan birga, bola onasini va boshqa oila a'zolarini taniy boshlaydi, ularga kulish yoki qichqiriq bilan munosabatda bo'ladi;

4-5 oygacha – bola qorin bo'shlig'idan orqasiga va orqasiga o'girila boshlaydi, yurishni boshlaydi, ob'ektni qo'llari bilan his qiladi, qo'lga solingan shitirlash va boshqa o'yinchoqlarni qisqa tutadi;

7-8 oygacha – o'z-o'zidan o'tiring, palma tutqichi bilan o'yinchoqlar oling, babbling rivojlanadi;

9 oyga – to'rt oyoq bilan emaklash;

Bu vertikalizatsiyaga tayyorgarlikning juda muhim davri, ya'ni emaklash jarayonida orqa, dumba, yuqori va pastki ekstremitalarning barcha mushaklari kuchayadi, qadam hosil bo'ladi. Va bu bosqich butunlay yuruvchilar bilan almashtirilsa, bu juda yomon.

10 oyga qadar – o'rnidan turing, bola bosh barmog'ining qarama-qarshiligi bilan qaychi ushlaydi, aniq heceler shaklida faol suhbatlashadi;

1 yoshga qadar – piyoda yuring, 8-10 ta oddiy so'zlarni talaffuz qiling, oddiy ko'rsatmalarga amal qiling, xayrlashing, boshingizni silkitib minnatdorchilik bildiring va hokazo. Bu vaqtda bola umumiy stolga qo'shila boshlaydi.

2 yoshga kelib, bola zinadan ko'tarilayotganda qo'shimcha qadamni ishlatadi, allaqachon 200 ga yaqin so'zlarni gapiradi, chizmalar chizadi, aytadiganlaridan ko'proq narsani tushunadi, oddiy topshiriqlarni bajaradi;

3 yoshga kelib – zinadan zinapoyalarga ko'tarilib, aylana chizishga qodir, 4-6 so'zdan iborat gaplarda gapira oladi

4 yoshga kelib – buyruq bo'yicha harakatlarini cheklash, syujetli rasm chizish, ko'plab savollar berish, o'zlari va o'yinchoqlar bilan suhbatlashish.

5 yoshga kelib – yurish paytida qo'llar va oyoqlarning harakatlarini yaxshi muvofiqlashtirish, ular sakrab turuvchi to'pni ushlab olishadi, so'z boyligi tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, ular to'liq grammatik gap tuzishi, tanish

so'zlarning ma'nosini tushuntirishi mumkin. Ular musiqa tinglash, o'qish va kattalar uchun hikoyalarni yoqtirishadi.

6 yoshga kelib, bola oyoqlarini almashtirib, o'rnida sakray oladi, osonlikcha turli xil shakllarni kesib, qaychi ishlatadi, jumboqlarni to'playdi. U jumlar bilan gapiradi, nima bo'layotganini aytib bera oladi, o'qishni, yozishni o'rganadi. Murakkab ko'rsatmalarni bajaradi.

Bolani necha yoshdan boshlab tarbiyalashni boshlash kerak? Ko'pchilik bolani erkalatish, hamma narsaga ko'ndirish kerak, deb hisoblaydi, chunki hayot bu qiyin narsa va hech bo'lmaganda bolalik quvnoq va «muammosiz» bo'lsin. Ammo haqiqatan ham shundaymi?

Bugungi kunga qadar bolani hayotining birinchi oylaridan boshlab o'qitish zarurligi ko'plab ilmiy ma'lumotlar bilan tasdiqlangan. Bolaga tinch va bir tekis muomala qilish kerak. Ota-onalarning kayfiyati bolalarga osonlikcha etkaziladi. Bolaning otasi yoki onasi tomonidan baland, g'azablangan qichqirig'i uni tezda hayajonlantiradi – ko'z yoshlari paydo bo'ladi, chaqaloq injiq bo'lishni boshlaydi.

Kiyinish, yuvinish yoki yotish paytida bolani «silkitib» yuboradigan keskin harakatlar uning kattalarning ko'rsatmalarini bajarishdan bosh tortishiga olib keladi. Shuning uchun ota-onalar har qanday vaziyatda ham bolaga nisbatan bir tekis va xotirjam munosabatda bo'lishlari, «hissiy buzilishlar», asabiy ohang va h.k.

Ta'limning birligi. Ona va dada, buvi va boshqalar bolaga yondashishda, muayyan talablarni taqdim etishda to'liq izchillikka ega bo'lishi kerak. Agar ona «soatga teginish»ni taqiqlasa, dada «uni ol, o'ynang, o'g'lim!» – deb ruxsat bergan bo'lsa, unda bu holda bola hech qachon «mumkin» yoki «yo'q» kabi muhim kontseptsiya haqida aniq tasavvur hosil qilmaydi. Shuning uchun bola tarbiyasida hamfikrlilik, hamkorlikda, kelajagini ko'zlab ish tutish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muzaffarova X.N., Maktabgacha logopediya. Jizzax.: “Ruhshona servis”, 2021
2. Muzaffarova, X. (2021). TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISHDA O'QITUVCHINING MAHORATI. *Scienceweb academic papers collection*.
3. Muzaffarova, X. (2021). Maktabgacha ёшдаги болалар билан олиб бориладиган логопедик машғулотларни ўйинлар асосида ташкиллаштириш. *Scienceweb academic papers collection*.
4. Muzaffarova, X. (2021). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARGA TA'LIM-TARBIYA BERISHDA KORREKSION METODLARINING MOHIYATI. *Scienceweb academic papers collection*.
5. Muzaffarova, X. (2021). BOLALAR PSIXIKANING RIVOJLANISHINI BELGILAYDIGAN OMILLAR. *Scienceweb academic papers collection*.
6. Muzaffarova, X. (2021). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARGA TA'LIM-TARBIYA BERISHDA KORREKSION METODLARINING MOHIYATI. *Scienceweb academic papers collection*.
7. Muzaffarova, X. (2021). BOLALARDA UCHRAYDIGAN NUQSONLAR VA ULARNING KELIB CHIQISH SABABLARI. *Scienceweb academic papers collection*.
8. Muzaffarova, X. (2021). TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISHDA O'QITUVCHINING MAHORATI. *Scienceweb academic papers collection*.
9. Muzaffarova, X. (2021). ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ BOLALARGA BARVAQT YORDAM TIZIMINI TASHKILLASHTIRISH MASALALARI. *Scienceweb academic papers collection*.
10. Muzaffarova, X. (2021). IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN TA'LIM-TARBIYA ISHLARI MAZMUNINI TAKOMILLASHTIRISH. *Scienceweb academic papers collection*.
11. Muzaffarova, X. (2020). THE CORRECTIVE IMPORTANCE OF INCLUSIVE EDUCATION FOR CHILDREN WITH DISABILITIES. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*.

12. Malikaxon Qodirova, МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING BILISH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 3 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari
13. Malikaxon Qodirova, МАШҒУЛОТЛАР ВА УЛАРНИНГ БОЛА ИДРОКИНИ ШАКЛЛАНИШИДАГИ АҲАМИЯТИ, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari
14. Dilfuza Qarshiboyeva, КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari
15. Dilfuza Qarshiboyeva, IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: Том 1 № 4 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari
16. Qarshiboyeva, D. (2021). ЁШЛАРНИ КАСБГА ЙЎНАЛТИРИШДА ИЛМИЙ ИЗЛАНИШЛАР ҲАҚИДАГИ БИЛИМЛАР УЗЛУКСИЗЛИГИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от <https://art.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2906>
17. Imomqulova, F. (2021). ОИЛАДАГИ ТАРБИЯ УСУЛЛАРИНИ БОЛАНИНГ МУВАФФАҚИЯТГА ЭРИШИШИГА ТАЪСИРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3076>
18. Shirin Kamolova, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАНИИ ЯВЛЯЕТСЯ ТРЕБОВАНИЕМ СЕГОДНЯШНЕГО ДНЯ, Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогика и психологии в современном образовании

19. Achilovna, A. N., & ugli, K. S. F. (2022). Information Texnologu in the Professional Development of Modem Teachers. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 2(2), 73–77. Retrieved from <https://openaccessjournals.eu/index.php/ijdias/article/view/1054>
20. Karshibaeva Dilfuza Burlievna (2020). CRITICAL THINKING IN ADOLESCENTS. Евразийский Союз Ученых, (12-1 (81)), 4-5.